

CAUZELE CELUI DE-AL TREILEA VAL DE DEPORTARE REFLECTATE ÎN SURSELE DOCUMENTARE ȘI MĂRTURIILE DE ISTORIE ORALĂ

CZU: [94:323.28]:930.25(478)''19''

Nelea CHIHAI

Școala Doctorală Istorie, Arheologie și Filosofie

The process of forming and consolidating totalitarian regimes in the twentieth century directly affected the people's lives from the European continent. One of the methods of „re-education of the enemies of the people” was deportations, through which many human lives were destroyed in the states that were in the area of interest of the USSR. So, absolutely innocent people became victims of the communist regime. Stalinist deportations destroyed the lives of tens of thousands of people from Bessarabia. During the 1951 „North” operation, of the 2617 people, 967 were women and 842 were children under 15. Communist ideology summed up the belief in only one leader of the state, the cult of personality, one party, the communist party, etc., fiercely ignoring the faith in God, promoting atheism. In early 1951, the Soviet leadership decided to deport the families of Jehovah's Witnesses from the Baltic States, Belarus, Ukraine, and the MSSR to Siberia. The archive documents show us a negative attitude of the soviet authorities towards the activity of „Jehovah's Witnesses”, which were presented as „dangerous elements”, „anti-Soviet elements”, „enemies of the people”. The reasons for the third wave of deportation are ideological, political, social, but also economic.

Keywords: *USSR, MSSR, Jehovah's Witnesses, deportation, ideology, religious worship.*

Procesul de formare și consolidare a regimurilor totalitariste în secolul al XX-lea a afectat direct viața popoarelor de pe continentul european. România, aflată în vecinătatea directă cu URSS a suportat rapturile teritoriale sovietice din 1940 și 1944. Crearea RSS Moldovenești a avut consecințe grave pentru populația basarabeană. Una dintre metodele de „reeducare a dușmanilor poporului” a fost deportările, prin intermediul cărora au fost distruse multe vieți omenești din statele ce se aflase în zona de interes a URSS [1]. Astfel, oameni absolut nevinovați au devenit victime ale regimului comunist.

În Republica Moldova, debutul investigației crimelor regimului totalitar-comunist s-a produs în perioada „dezghețului” hrușciovist. Însă puțini oameni se decideau să relateze despre traumele din Gulag, temându-se că teroarea se va repeta. Odată cu deschiderea documentelor de arhivă, intitulate „secret”, „strict secret” sau „deosebit de secret”, au fost expuse cazuri șocante ale deportărilor staliniste, ieșite de sub tipar memoriilor foștilor deportați au confirmat tragedia expusă în documentele de arhivă, fiind reflectate în presa periodică, precum „Literatura și arta”, „Moldova Socialistă”

etc. Mulți dintre deportați își vor publica memoriile: *Amintiri din Gulag* de Vasile Țepordei; *Basarabia în Gulag* de Serafim Saka; *Cu gândul la tine, Basarabia mea* de Vadim Ștefan Pirogan ș.a. Astfel, după 1980 a fost început un intens proces de descoperire a monstruoaselor crime ale regimului comunist.

Documentele de arhivă și mărturiile celor care au suportat ororile deportării indică asupra crimelor regimului. Cel de-al treilea val, numit și operațiunea „Nord” este mai puțin reflectat în istoriografia contemporană din Republica Moldova. Scopul prezentei cercetări este de a examina cauzele celui de-al treilea val de deportare și a identifica în baza documentelor de arhivă publicate și a mărturiilor supraviețuitorilor motivele pentru care au fost pedepsiți mii de oameni nevinovați din RSS Moldovenească. În procesul de valorificare a temei ne-am bazat pe studierea lucrărilor științifice și sursele documentare făcute publice de către de către V. Pasat, N. Fuștei etc., dar și pe studierea colecțiilor de memorii orale „Românii în Gulag” și „Arhivele Memoriei”.

Deportările staliniste au distrus viața a zeci de mii de basarabeni. În anul 1941 din cei peste 20 mii de oameni deportați majoritatea erau femei și copiii [2]. În timpul celui de-al doilea val cu denumirea cifrată „Sud” din cei 35.796 de persoane, 14.033 erau femei și 11.889 erau copii [3]. În timpul operațiunii „Nord” din 1951 din cele 2617 persoane, 967 erau femei și 842 erau copii sub 15 ani [4]. Nu doar cifrele sunt cutremurătoare, dar însăși soarta pe care au avut-o acești oameni.

La începutul anului 1951 conducerea sovietică va lua decizia de a deporta din Statele Baltice, Bielorusia, Ucraina și RSSM în Siberia familiile Martorilor lui Iehova. Cel de-al treilea val de deportare, numindu-se „Sever/ Nord”, după modul său de organizare, va fi asemeni celorlalte două „valuri” de deportare a basarabenilor în regiunile de Est ale URSS sau nordul Kazahstanului (1941, 1949) [5].

Ideologia comunistă însuma credința doar într-un singur lider al statului „cult al personalității”, un singur partid, partidul comunist etc., ignorând cu înverșunare credința în Dumnezeu, promovând ateismul. Dar oare ar putea să renunțe un popor precum e cel românesc la religia creștină? Religia creștină fiind una dintre componentele formării poporului român.

Odată ce a fost impus și consolidat regimul comunist în RSSM, cultele religioase erau strict supravegheate de către puterea sovietică, astfel, Consiliul de Miniștri al RSSM, împuternicit în monitorizarea afacerilor cultelor religioase, supraveghea cu strictețe înregistrarea procedurală a cultelor religioase și respectare cenzurii impuse de către puterea centrală. Documentele de arhivă ne prezintă monitorizarea constantă a activității cultelor religioase, îndeosebi a activității confesiunii „Marturilor lui Iehova”, care erau prezentați ca „elemente primejdioase”, „elemente antisovietice”, „dușmani ai poporului”. Astfel, conform „Adeverinței Ministerul Securității Statului al URSS despre activitatea primejdioasă a sectelor religioase de pe teritoriul RSSM”, emisă la 16 august 1947, fiind „strict secret” [6], conchidem că activitatea confesională era monitorizată sub cea mai mare strictețe. Documentele indică faptul că deja în 1947 puterea sovietică depunea efort pentru lichidarea „Marturilor lui Iehova”, astfel în Soroca și Bălți, fusese arestați 11 oameni, toți cei arestați au primit o grea sentință,

de la 8 până la 25 de ani de închisoare. Au fost învinuiți de propagarea unor concepte antisovietice: „de a nu face parte din armata sovietică, de a nu vota, propaganda ideilor filoromânești”.

„Din raportul informațional al Consiliului de Miniștri al RSSM în cadrul Ministerului Securității Statului al URSS din RSSM, despre existența și activitatea organizațiilor religioase în RSSM”, emis la 1 ianuarie 1948, evidențiem că puterea sovietică considera primejdios faptul existenței unui număr mare de confesiuni religioase: evangheliștii și baptiștii. Potrivit informației în RSSM, sunt înregistrate mai multe biserici ce sunt frecventate de către 5.227 oameni credincioși și 180 de apropiați ai confesiunii religioase. Iar la 1 ianuarie Conducerea Consiliului a primit 96 de petiții de la reprezentanții confesiunii religioase, prin care rugau administrația de a fi înregistrate oficial și deschise case de rugăciuni. În finalul raportului „subiecte deosebite” confesiunile respective sunt prezentate ca „fiind atisovietice, elemente burgheze, filoromânești” care nu participă la activitățile comunitare – politice și se împotrivesc colectivizării. Este menționat faptul că în pofida unor măsuri represive împotriva acestora, numărul activiștilor confesionali rămâne în creștere. Se menționa că aceștia continuă să manipuleze conștiința publică și infiltrază în societate „concepte antisovietice”. În document se menționează cu text deschis temerea securiștilor privind unele potențiale manifestări anticomuniste din partea cultelor religioase [7].

„Din Referința despre existența și activitatea cultelor religioase în RSSM”, 7 iulie 1949, intitulat „secret” [8], sunt caracterizate toate cultele religioase existente în RSSM, fiind indicate cele mai periculoase pentru „puterea sovietică”: iehoviștii și baptiștii. Adventiștii de Ziua a Șaptea, catolicii etc. nu erau văzuți ca un pericol pentru „puterea sovietică” din cauza numărului mic de adepți care nu influența în mod decisiv comunitatea, comparativ cu iehoviștii și baptiștii. Astfel, cu toate că timp de 9 ani au fost lichidate 25 de comunități religioase ale evangheliștilor și baptiștilor (în anul 1940 – 108 comunități religioase, anul 1949 – 83 de comunități religioase), numărul acestora comunități, potrivit Consiliului de Miniștri al RSSM, rămânea prea mare, iar unele erau suspectate de desfășurarea activității religioase în mod ilegal. Deci, confesiunea religioasă a evangheliștilor și baptiștilor în 1949 însuma 5.065 de oameni înregistrați oficial, dintre care 700 de oameni „apropiați” ce se pregăteau pentru botez. Autoritățile considerau drept mare pericol faptul că printre membrii acestei confesiuni se regăseau mulți tineri de la 18 până la 28 de ani. De exemplu, doar în 1948 au fost înregistrate 271 de botezuri ale tinerilor în limita de vârstă menționată.

Iehoviștii și baptiștii erau prezentați drept „culte periculoase”, deoarece se evidențiază prin activism de promovare a concepțiilor religioase și atragere de noi adepți ai cultelor. De asemenea, până la începutul activității Autorizarea Consiliul de Miniștri al RSSM (iulie 1945), iehoviștii și baptiștii aveau răspândite „școli de duminică”, tineri misionari ce propagandau ideologia credinței baptiste și iehoviste, precum și „cercurile femeilor” – aceste activități erau considerate ilegale, deoarece nu puteau fi supravegheate, întrucât se realizau în afara pereților bisericii. Din acest motiv, toate activitățile ce erau considerate a fi promotoare ale răspândirii propagandei religioase

în afara pereților bisericii erau ilegale. Cu toate acestea, organele statului cunoșteau despre realizarea acțiunilor respective.

În timpul valului din 1949 au fost deportați și membri ai Organizației „Martorii lui Iehova” în caz că unul din membrii familiei era în detenție, sau dacă familia era considerată „de chiaburi”. Din cauza suspiciunii Consiliului de Miniștri al RSSM că Organizația se va extinde și va influența comunitatea, a fost întocmită o nouă solicitare către puterea centrală cu scopul de a interzice funcționarea cultelor religioase. În „Scrisoarea-cerere a Consiliului Ministerului RSSM pentru închiderea comunităților religioase”, „secret”, 23 septembrie 1950, erau indicate mai multe cazuri de agitație și de opunere procesului de colectivizare. Ca răspuns la scrisoare, la 21 octombrie 1950, Consiliul de Miniștri al RSSM în cadrul Consiliului de Stat al URSS, va ordona interzicerea liberei deplasări a membrilor confesiunii religioase prin alte localități, interzicerea propagandei religioase la postul de muncă, la fel în cadrul unor campanii, instituții, colhozuri etc., spații publice, lângă râuri, câmpii etc.

La 10 februarie 1951 va fi emisă „Nota Ministerului Securității de Stat al URSS despre necesitatea deportării din regiunile apusene ale Ucrainei și Belorusiei, Republicilor Sovietice Socialiste Moldovenească, Letonă, Estonă și Estoniană a membrilor sectei antisovietice iehoviste și a membrilor familiilor acestora” [9]. Pentru a rezolva problema confesiunii religioase „Martorii lui Iehova”, la ordinul lui I.V. Stalin, 19 februarie 1951, va fi emisă „Nota Ministerului Securității de Stat al URSS despre deportarea participanților antisovietici a sectelor iehoviste și membrii familiilor acestora din regiunea estică a RSS Ucraineană, Belorusă, Moldovenească, Lituaniană, Letonă și Estonă”, „strict secret” [10], astfel urmau să fie deportate 8.587 de persoane (3.048 familii): din RSS Ucraineană – 6.140 oameni/2020 familii; RSS Belorusă – 394 oameni/153 de familii, RSS Moldovenească – 1.675 oameni/ 670 de familii; RSS Letonă – 52 de oameni/ 27 de familii; RSS Lituaniană – 76 de oameni/ 48 de familii și RSS Estonă – 250 de oameni/130 de familii [11]. La 24 martie 1951 va fi emisă Hotărârea Consiliului de Miniștri al RSSM despre confiscarea și realizarea proprietăților celor deportați din teritoriul RSS Moldovenești, emis strict secret.

Deci, în cel de-al treilea val de deportare, începând cu 31 martie spre 1 aprilie 1951, au fost deportați basarabienii pe motive religioase. Puterea sovietică și-a concentrat forțele asupra deportării unui contingent de oameni religioși „Martorii lui Iehova”, argumentând acțiunile criminale prin motivele că aceștia ar duce o politică „antisovietică” sau că aceștia n-au luptat în armata rusă, ori că n-au votat. Destinul persoanelor deportate în Gulag este reflectat și în memoriile de istorie orală. Potrivit mărturiilor membrilor Organizației „Martorii lui Iehova” aceștia se aflau sub supravegherea permanentă a organelor de securitate. Distingem numeroase cazuri când basarabienii au votat însă împreună cu familia au fost deportați, cazul Anei Chiaburu „Tata a votat. El zicea că «pe mine n-au să mă ridice!»” [12]. Guriev Ivan Petrovici ne menționează că Martorii lui Iehova erau permanent persecutați, despre religie se putea vorbi doar în secret. Din familia acestuia, prima victimă a KGB-iștilor a fost tatăl său, condamnat la 5 ani de închisoare, fără drept de apel, doar pentru un răspuns

care nu corespundea așteptărilor călăilor „Gurău, vezi trotuarul cum merge lumea încolo, încoace, acum depinde de tine. Tu poți timp de cinci minute să fii în rând cu ei, cu lumea ceea, dar depinde cum ai să răspunzi. Întrebarea: cine ne-a dat libertate, Dumnezeu vostru, sau Stalin al nostru?” Tata desigur a răspuns din Biblie la această întrebare”. Guriev Ivan ne menționează că tatăl său ducea o viață morală, nu a făcut nimănui vreun rău „Tata era martor, nu fuma, nu bea, nu făcea prostii și s-a auzit [că era martor], da atunci, în timpul lui Stalin, era foarte strict” [13]. Din mărturiile lui Anton Pântea, evidențiem ca drept motiv al persecutării martorilor lui Iehova refuzul de a participa la operațiunile militare, astfel fiind deportat din motiv că nu a dorit să pună mâna pe armă în contextul pregătirii pentru armată [14].

În timpul desfășurării procesului de deportare, oamenii docili regimului comunist au comis un șir de atrocități. Constantin Rusu, în mărturiile sale menționează că în listă erau 15-20 de martori, însă se regăseau pe listele de deportare și din cei care nu făceau parte din Organizație: „au nimerit din cauza că unii din organe au trecut la compromis: dacă era cumătru’ sau nănașu’, apoi l-au împins pe altul acolo. Iată, Alexandru Ciobanu a trebuit să fie ridicat, dar pe dânsul l-au lăsat și l-au luat pe Chiril Cepuc [15], cioban la oi, l-au adus și când se uită pe spisoc: Nu-i acesta!”.

Persecutarea Martorilor lui Iehova în URSS comunistă, dar și în alte state din lagărul socialist postbelic, reprezintă una dintre cele mai mari persecutări ale confesiunii respective. Motivele celui de-al treilea val de deportare sunt de sorginte ideologic, politic, social, dar și economic. Nu este deportarea unui grup de sectanți, însă are la bază motive ideologice, prin care statul sovietic dorea să lichideze orice alternativă conceptelor pe care le impunea populației prin constrângere și metode violente. Valeriu Pasat menționează că în realitate cel de-al treilea val de deportare a fost o lovitură împotriva religiei, nu doar împotriva Martorilor lui Iehova, evidențiind caracterul multilateral de lichidare a bisericii [16].

În concluzie, menționăm că pe timpul operațiunii „Nord” au fost pedepsiți oameni nevinovați, ce aveau propria credință, promovau principiile și valori care le caracterizează identitatea. Principalele cauze care au determinat acest val de deportare sunt: suspiciunea statului față de cultele religioase care aveau un număr mare de susținători (argumentele se deduc din documentele oficiale ale statului sovietic); Organizația „Martorii lui Iehova” era considerată una antisovietică, întrucât acțiunile membrilor săi de a nu participa la scrutinele electorale, de a refuza serviciul militar erau apreciate de instituțiile sovietice drept sabotaj împotriva statului; statul sovietic nu reușea să controleze/supravegheze activitatea acestei Organizații, astfel fiind mai convenabil deportarea membrilor săi; statul sovietic nu accepta alternative ideologiei comuniste și în cazul existenței unui potențial pericol din partea unui grup social încerca să lichideze acest grup (fapt pe care îl putem urmări în baza studiilor de caz oferite de istoria orală. Este important a cerceta filele tragice ale deportării, pentru a menține vie memoria celor care au suferit fără vină și pentru a cunoaște adevăratele fațete ale regimurilor totalitare, inclusiv ale regimul comunist impus cu forța în Basarabia.

Referințe:

1. SCURTU, I. (coord.), ș.a. *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 1998*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. București: SEMNE, 1998, p. 249.
2. PASAT, V. *Calvarul. Documentarul deportărilor de pe teritoriul RSS Moldovenești 1940-1950*, pp. 118-122.
3. *Ibidem*, p. 271.
4. *Ibidem*, p. 398.
5. PETRENCU, A. *Un scurt popas necesar drumului*. Chișinău: Balacron, 2014.
6. ПАКАТ, В. *Трудные страницы истории Молдовы, 1940-1950-е гг.* Москва: Терра, 1994. сс. 594-595.
7. *Ibidem*, pp. 596- 599.
8. *Ibidem*, pp. 601-603.
9. FUȘTEI, N. *Persecutarea organizației religioase „Martorii lui Iehova”. Operațiunea „Sever” (1951) în RSSM*. Chișinău: Cuvântul-ABC, 2013.
10. ПАКАТ, В. *Трудные страницы истории Молдовы, 1940-1950- е гг.*, сс. 612- 613.
11. PASAT, V. *Calvarul. Documentarul deportărilor de pe teritoriul RSS Moldovenești 1940-1950*.
12. *Românii în Gulag*. Vol. II. Studiu de caz: Ana Chiaburu, deportată la 1 aprilie 1951 din s. Zăicani, r. Râșcani în reg. Tomsk, URSS, p.65.
13. Studiu de caz: Guriev Ivan Petrovici. Interviu păstrat în fondul audio ProMemoria.
14. *Arhivele Memoriei*. Tom I, vol III. Studiu de caz: Anton Pântea deportat în 1947 din s. Gălășeni, r-nul Râșcani, în reg. Magadan, URSS, pp.125-132.
15. *Ibidem*, Studiu de caz: Constantin Rusu, s. Fălești, r-nul Edineț, judecat în 1952 și ținut în detenție în lagărul din Vorkuta, URSS, pp. 180-191.
16. PASAT, V. *Calvarul. Documentarul deportărilor de pe teritoriul RSS Moldovenești 1940-1950*.